

Havas, januári este

Kint zordon tél uralkodott. Jóindulatú ember a kutyáját is behitta a küszöbről. Havazott, majd fagyott. Aztán újra havazott. Hetek óta esegedett így a hó, s igen vastag téli bundába burkolóztak a fák, házak s a házak előtt nyújtózó, de most keveset tapodott járdák.

A házakban meghúzódott emberek napok óta nem teheték lábukat az utcára. Plakátok hirdették ki néhány nap előtt, utána fütyülő golyók igazolták, hogy a meghirdetett „fésülés” folyik...

A hírek kerítéseken át, egyik lakásból a másikba, egyik udvarból a másikba terjedtek, lopakodtak át. Úgy, ahogy egyes emberek is... A suttogva továbbadott értesülések egyre szívet reszkettetőbb eseményeket közöltek az épületekbe csukódzkodott emberekkel... Sóhajok és fohások szálltak mindenfelől. Jaj, mikor ér ide, vagy mikor halad el már messzebbre az „igazoltatás”... Aztán, ha már elhaladtak a félelmetes igazoltatók: csak vissza ne jönnének!

Mert arra is volt már eset, hogy újra elővettek egyes városrészeket, s aztán még a házak közti híradás is megszakadt, mert nem minden házban maradt lakó...

Élelem, fűtőanyag akad-e mindenütt ebben a háborús időben?... Ki törődött most vele? Vagyis a hóba burkolt házak elszigetelődött lakói nem éreztek semmi-féle gondoskodást... Bizonyára nem is volt. Pedig a fagyos rémüldözés rátette jeges kezét azok homlokára is, akik eddig sohasem találkoztak még a félelemmel és a bizonytalanság ilyen emberfölötti hatalmával... Szerte a tetők fölött zizegtek a fagyos dróthuzalok, s embertelen erők ujjai egészen összegabalyították a szűkhatárú életeket...

„Csak vissza ne térjenek az igazoltatók!...”

Több helyen a lengőtollú csendőrök után katonák jöttek. Rideg csendőrök után részeg katonák. Határvadászok. Folyamőrök. S csak soha meg nem szólaló halottak tudnák elmondani, hogy mely csoportok látogatása volt iszonytatóbb...

Ha legalább tudnák a dermedt házak emberei, hogy mit akarnak ezek az őrző fegyveresek?...

Csak vissza ne térjenek mégegyszer!...

*

Itt a tisztviselőtelep végében, ahol oly közel a temető és nem esik messze a strand sem, már kétszer megfordultak a fésülő osztagok.

A tenispályántúli kis házak redőnyeinek résein alig pislákol át valahol a fény, befüggönyözték, sötét takarókkal fedték be belülről is az ablakok nyílását, mert a kikandikáló élesebb fényre néhol befütyült már egy-egy határvadász vagy táboricsendőr golyója... A vattázott csöndben különben a puskaropogás is valószínűtlenül tompán puffan.

Az utcator utolsóelőtti házában még laknak. Az egyik kéményen fehér füst emelkedik a fagyos égnek, a hidegen szállongó hópihéek között tekerődzve. Kutya nem vakkant a ház előtt, az is benn szorong az épületben.

Többszobás ház ez, de csak egy szobáját fűtik. Jól épített, újabb házacská. Erős falai közt a középső szobát szinte minden oldalról körül fogják a többi helyiségek. Itt fűtenek. Itt üldögél régi újságokat és könyveket olvasgatva Tatics Cvetkó nyomdász, a ház tulajdonosa a feleségével és kislányával.

Tatics magas, barna ember, apró fekete szemekkel, s kissé szeplős, hosszas arccal. Arcszíne sárgás, orra éles, hosszúkás. Csöndes, melankólikus személy benyomását kelti. Felesége született Csillag Annuska kis barnás menyecske, gömbölyded alakú, kerek arccal és máskor nevetős, világos zöldeskék, nagy szemekkel. De ezek a szemek most nyugtalanul mozognak sötétes gödrükben és a szokottnál is nagyobbak. Minden kis zajra már megrezzen az asszonyka. A férj meg csak összehúzott szemével fáradtan pillant föl a gyermekére és a feleségére. Őket sajnálja ebben a világítéletet rejtő időben. Mit vétett, kinek vétett, hogy a saját életéért és az övéi életéért kelljen aggódnia? Nyomdász volt, munkás. Amit a kezébe adtak, hogy

szedje ki a nyomdában, azt végezte el. Sohasem bántott senkit, soha senkinek kárt nem okozott. Ő ugyan szerb, de magyar munkásnőt vett feleségül, mert még sohasem jutott eszébe, hogy másfajta ember nem ugyanolyan értékű, mint ő. Idehaza is többnyire magyarul beszélnek, mert lassan tanul bele az asszonyka a szerb nyelvbe. Hosszú évek lemondásával egy házat kuporgattak össze, azt építtették, csinosították. Ez töltötte ki szabad idejüket. Meg a Dunára járt le Tatics nyáron. horgászgatni olykor.

Mindig szervezett munkás volt. Egy idő óta beteges. Valami baj van a veséivel. Szakszervezeti vezető is volt. Persze most ez is aggasztja. Hisz azt suttogják a rémült ajkak, hogy a munkásmozgalom minden barátját, a szakszervezeti csoportokat, a szaktanács minden vezetőjét jég alá akarják tenni... Állítólag elkísértek már néhány kisebb szindikalistát is... Látták, amint lehajtott fejvel baktattak a szuronyok között... Ki tudja, látják-e őket visszatérni valaha?...

Betegsége miatt már egy ideje nem dolgozik Tatics. A Betegsegélyzőtől kap valami segínyt. Táppénzt. Bizony szűkösen elég a napi falatra. Tüzelőt a háborús drágaságban venni sem tudna belőle. Szerencséjére még tavalyról és tavalyelőtről maradt kis szene, fája. Azelőtt jól kerestek a nyomdászok, Tatics is vehetett elég tüzelőt. Kertjük fájának metszése után is tüzelőt nyertek az ősszel. Így még van fűtőjük. Itt az épület közepén, ebben az egy szobában fűthetnek. Itt olvasgat Tatics, itt varrogat a felesége s itt játszogat a szöszeke kislányuk, Irénke. Az ideén kell — ha ugyan megériük — az első elemibe íratni. A kislány, szegényke, keveset ért, ha hall is valamit, a közelében sustorgó borszalmakból. Hogyan is értené, hiszen a föl-nöttek is értelmetlenül állnak ennyi fajta kegyetlenkedés előtt. Az apa fölkel, megsimogatja néha kislánya haját:

— Szegény kicsikém, még az utcára sem vihetlek ki, — mondja neki és sóhajtván visszaül a régi, kárpitozott székbe.

Az anya néha könnyes szemmel csókolja meg a gyereket, de aztán erőt vesz a könnyén és az anyák vigasztaló bátorságával néz a betakart ablakra s azon túl a hideg estébe, ahonnan néha puskaropogást hallani. Idegzete finoman megremeg, talán fél is, de mégis elviseli a félelmet, mert anya, ő nem rogyhat le.

A kicsit bemelegített szobában szorul össze a család, a tél kezdete óta. De estéről-estére bejár a ház többi lakója is. A lakók közül az egyik, Kovács János, a helybeli gimnázium tanára. Nős ember, a felesége szerb, született Pávics Miléva. Gyermekekük nincs. Még egy magyarországi tanítónő is a házban lakik, Bárti Olga. Kovácsné, a tanár felesége banktisztviselő volt, jelenleg állás nélküli, csak a férje keres, az is szerényen. Ugyanis — bár magyar ember — szerb felesége miatt nem a legnagyobb örömmel túrik meg az iskolában. Földrajz-történelem-szakos Kovács, de a földrajz és a történelem nagyon kényes nemzeti tantárgy a magyar megszállás alatt Bácskában, s ezért Kovács szerb nyelvet tanít a gimnázium alsó osztályai-ban. Ez a szerb nyelvtanítás csak arra szolgál, hogy a szerb iskolákban neveledett diákokat a „Magyar királyi” ideálok megértéséhez vigye közel.

Kovácsék szoba-konyhás lakást bérelnek Tatics házában. Gyermeektelenek, s ezért Taticsék kislánya dédelgetett kedvenc a házban. A kislányka szeretgetése is a házigazdáékhoz közelíti őket. Azonkívül sorstársak is. A vegyesházasság Kovácséknál is már sok kényes kérdést vetett föl az utóbbi években. Ezért jobban megértik egymás bajait. Fájuk, szentük szintén alig van. Taticséknál a gyerek miatt mindig fűtenek, így Kovácsék gyakran bejárnak a „háziék”-hoz. A gyerekek különféle aprósággal kedveskednek, eképpen rójják le vélt tartozásukat.

Most is ahogy hallgatagon ülnek Taticsék, belép a Kovács-házaspár. Zömök, erős, gesztenyehajú férfi Kovács, erősen kiülő pofacsontokkal. Éles tekintetű, zöldesbarna szeme van. Felesége, Miléva pedig szép magas asszony, nagyon dús, fekete hajjal, mélytüzű éjfelete szemekkel, de igen sápadt arccal. Haja korán kezd őszülni, bár oly fiatal még. Egy kicsit magasabb a férjénél.

Halkan köszönnek:

— Jó estét!

— Jó estét!

A háziék nyugodtan ülve maradnak. Kovácsék helyet foglalnak a néma invitálásra. Csak Taticsék kislánya elevenedik föl.

— Miléva néni, Miléva néni! Nézze a babámat! — mutatja tépázott bábuját Irénke és Kovácsné ölébe szalad. — De jó hogy itt van! — S már folyik is édes csacska beszéde. — Nem akar elaludni a babám, pedig már sötét este van...

A férfiak egymás mellett, ülnek szótlanul. Cigaretára gyujtanak.

— Hallott valamit? — kérdi később Tatics. Pedig előre tudja a választ. De ma valahogyan izgatottabb.

— Semmit, — mondja Kovács. — Éppen semmit...

— Meddig tarthat még? ... — A nevét nem mondja! „razzia”, de mindketten tudják jól.

— Fogalmam sincs... Tegnap úgy sügdösték tovább, hogy néhány helyen megismétlik...

Tatics meörezzent. Egyes szomszédok az alacsony kerítésen át járnak ivóvizért (mert nem minden házban van jó víz); azoktól kaphatta Kovács is a híradást... Mintha jelentőségteljesen mondta volna a tanár az előbbi pár szót... S Tatics nyugtalansága csak fokozódott, bár fojtott izgalmát leplezni igyekezett.

Feleségére nézett, akinek szintén megrebbent a tekintete. Külsőleg közömbösen folyt aztán tovább a szó. De a Tatics-házaspár tudata mélyén, nehéz, szaggató kérdések ötlöttek föl. Vajjon lehetséges-e, hogy megint hangos, goromba legények döngő lépése, türelmetlen zörgése és gyanakvó pillantása verje föl a házat? És különösen ma! Legalább ma ne!

Tatics fáradt lemondással simogatta meg a néha-néha hozzáfutó, hegyesfogú kis leánykát. Mintha búcsúzott volna tőle. Felesége keze is meg-megremegett. A varrótúvel kétszer is megszurta a kezét. Nehezen ment a társalgás. El-elakadt a szó. Miről beszéljenek?

Pedig oly sok mondanivaló lett volna. De nem lehet. Talán mégis szót ejthetnének? Nem, nem! Nem szabad azt tudni, hogy mikor ma félénken kint járt Tatics a mosókonyhában, két ismeretlen egyén állított be oda hozzá. Azt sem tudja, honnan kerültek elő hirtelenében. A lépésüket sem hallotta. Talán az alacsony kertkerítésen másztak át? Nyomaik a hóban itt-ott meglátszottak. Nagy félelem fogta el Taticsnét. Egy ismeretlen nő és egy ismeretlen férfi. Fáradtarcú, különös emberek voltak. A férfi szerbül szólt, a nő magyarul:

— Ne féljen, jó asszony. Nem bántunk mi senkit. Csak egy kicsit megpihenénk itt...

— Kik maguk? Mit akarnak? — szakadt ki Taticsné melléből kissé hangosabban a szó.

— Fáradt menekültek vagyunk, — mondta a nő és betette a mosókonyha ajtaját. Magyarul beszélt, mivel magyarul szól hozzájuk Taticsné. Az idegenek mindketten rövid, meleg kabátban voltak. A férfi sport-sapkát viselt, a nőnek gyapjúkendő volt a fején. Idegesen figyeltek kifelé. Égő szemük az asszony arcán kutatott.

— Kicsit megpihennénk, — kezdte újra az idegen nő, akinek arcáról leritt a kimerültség, de így is látszott, hogy fiatal, alig húszon fölül. Hibátlan kiejtése arra vallott, hogy magyar nő.

Taticsné nem tudott rá szólni. Mit mondjon? A férjével kellene beszélni. Igaz-e, hogy menekülnek? Miért éppen idejöttek? — cikázott át százszor is az agyán. Erre ugyan már második napja senki sem jár. Talán erre veszélytelenebb?

— Nemoj više, možda je ona... ona... — gyanakodó szemmel pillantott félre a férfi. Усв látszik nem tud magyarul. Egy szerb férfi és egy magyar nő.

Taticsné szerbre fordította a szót.

— A férjem szerb. Én nem vagyok senkinek ellensége. De... olyan váratlanul... Én nem tudom... most... Most... — mondta szaggatottan. — Várjanak, bemegyek, szót váltok a férjemmel...

Maga is csodálkozott, hogy milyen gyorsan beért a házba. Tatics nagyon meglepődött. De csak szomorúan föl húzta a vállát. Ő sohasem volt titkos harcos, de tudta, hogy a munkásmozgalom nem merül ki a szakszervezeti értekezleteken. Néha a munkássegélyhez maga is hozzájárult. De most az idegenek élet-halált jelenthetnek sajátmaguk számára, meg mások számára is. Am ha Tatics maga a törvényen kívüli nehéz harcot nem is vállalta, elgáncsolására sosem vállalkozott volna. Mit csináljon most? Hang nélkül nézte feleségét, míg agyán gondolat gondolat után szaladt át. Kicsit fölmelegedett a szíve. Ugyanakkor betegsége, gyöngesége, és családja esetleges veszélybekerülése aggasztotta is.

A vastagfalú, samottozott vaskályhán éppen teát főztek. Arra gondolt Tatics, hogy legalább egy teát ad nekik. Be a la kásba nem hívhatja, idegen lakók is vannak a házban. Intellektuelek, nem munkások.

— Vigyél, fiam, teát nekik. De vigyázz, hogy ne lássák ezt meg a házban sem. Talán nem maradnak sokáig... Ide, be nem jöhetnek... Kicsit majd fölmelegszene- nek a teától... És hát ott kint egy kicsit maradjanak...

Agyán átcsikázott, hogy az igazoltatók biztosan valakit, valakiket keresnek. Ke- ze ökölbe rándult volna, de nem szokta meg, hogy üssön. Igaz, munkás volt mégis. Ösztönösen gyűlölte a csendőri hatalmat. S a nyugalmat bárhogyan is kívánta, becs- telen gondolata sosem volt. Most is fél, de emberien segíteni kíván. Olyan távoli tőle minden forradalmi mozgalom — gondolta Tatics. De olyan szép lehet harcos- nak lenni...

Az asszony is gyárban dolgozott valaha. Egyszer sztrájkoltak is. Kicsit idege- nül érezte magát akkor Taticsné, de mégis fölviányozta a gyári megmozdulás. Ám az régen volt már. És most elszánt, igazi harcosokra talált. Olyan munkás-külsejű a férfi — gondolta az asszony. De az a vékony, fiatal nő, nem munkásnő, valami- féle intellektuel lehet. Mégis együtt tartanak...

Tatics segített megcsinálni a teát. S az asszony egy nagyobb bögre forró teával a kabátja alatt, nehogy föltűnjön, kiment a félreeső mosókonyhába.

Belépésekor mindketten fölugrottak az idegenek a teknőről, ahová — amíg Ta- ticsné a lakásban bent járt — letelepedtek. A férfi égő cigarettát takargatott. És kérdően néztek Taticsnéra. Kabátja alól Taticsné kivette a forró teát.

— Ezt hoztam maguknak — szólalt meg tompa hangon. — Férjemnek szoltam. Ő is ideges. Nem akarja kérdezni, kicsodák maguk. De tudják, a mai idők!...

— Asszonyom, — szólalt meg a sötétedő alkonyban az idegen lány vagy asz- szony — mi menekülők vagyunk, de tisztességes emberek. Nehéz hinni a mai vi- lágban... Az igaz. Amint lehet, tovább megyünk. Maguk becsületes emberek lehet- nek. Köszönjük ezt a jó, forró italt... Csak maradjanak bent a szobájukban. Ró- lunk felejtkezzenek el... Még csak azt mondja meg, hogy melyik házban kik lak- nak, és hol laknak munkások errefelé? — És már nyúlt is mohón a gőzölgő nagy teásbögre után. Ivott, közben tovább beszélt.

Taticsné elmondta részletesen, kik laknak a környéken, hol érnek össze ala- csony kerítéssel a kertek, hol van bokros udvar, merre a legkönnyebb a kertek végén, erről a városszélére kiiutni. Ők meg lassan megiszorították az erőtadó italt. Mire megitták, egész besötétedett. Kint hulldogált a hó s nyugtalan szél sodorgatta a szárazon pilíngelő hópolyheket.

Taticsné fölment a lakásba és elvitte a bögrét. De azóta gondterhelten ülnek bent a szobában. Nem tudják, hogy mit is tegyenek, vagy mit ne. Kérdezősködni szeretnének, de nyilván azt nem szabad. Valamit segíteni is kellene, de hogyan? Minden lépés veszélyt hozhat. Micsoda idők ezek!

Becsületesen hallgatnak azután is, mikor bejönnek Kovácsék. Vannak dolgok, amiket talán jobb, ha kevesen tudnak. Szórazokozottan beszélgetnek. De a gondolata- tok idegesen egyre zizegnek bennük. Vajjon meddig maradnak az ismeretlenek? Honnan jöttek? Merre visz az útjuk? Miért éppen ide tévedtek be? Hallottak tán azok őfelőlük valamit? S tudták, hogy egy kicsit meghúzódhatnak itten? Ki vála- szolhatna rá? Ezer zibongó kérdés. S közben közönyös szóváltogatásban az idő múlását lesik.

Néha oly terhesek és hosszúak az órák. És olyan üresen fájdalmas, tehetetlen az élet... Élet? Napok óta nem élet már ez a tengődés a tengernyi bizonytalan- ságban. De ma?... Ma aztán igazán tartalmat kapott, a félelem- és bizonytalan- ságérzet.

Így tűnődött Tatics. A felesége meg egyre az udvari ajtó felé nézegetett. Rej- tett pillantásokkal élesen figyelték Kovácsékat is. Azok is olyan szűkszavúak ma. Észrevették volna a menekülőket? Tudnak talán róluk valamit? Meglátták-e őket egyáltalán a házbeliek, vagy sem? Kovácsék talán nem szólnának senkinek... Ám ki tudja? Mindenki bőre olcsó most a vásáron s vigyáz rá.

De itt lakik a házban az a tanítónő is, Bátki Olga. Ohogy mostanában mond- ják „anyaországi”, vagy akasztófahumorról „ejtőernyős”. Ez a tanítónő nem volt itthon napokig. A razzia első két napja alatt sem. S ma a kerítés nyitva hagvott ré- sén átbújva hazajött. Ez estefelé történt. Nem sokkal azután, hogy a menekülők is az udvarba tették a lábukat. A tanítónő akkor azonnal a lakásába sietett. Vajjon látta-e a hóban a szokatlan lábnyomokat? S ha látta, mit gondolhatott? — töpren- gett egyre Taticsné.

Mikor az üres teásbögrét a kabátja alatt visszahozta, a tanítónő már a szobája ajtaján lépett ki éppen. Hirtelen köszönt. Taticsné kissé megrezzent. Kabátja alatt öntudatlanul is megszorította a teásbögrét. Visszaköszönt és közömbös hangot keresve, megkérdezte:

— Hol volt, Olga, ennyi ideig? Már aggódtunk magáért! Hol volt? Hogy jutott haza?

Ott rekedtem a barátnőmnél, a szomszéd utcában. Barátnőm szobájából egy ideig ki sem mertünk jönni. De aztán az ő élelme is fogytán, nem maradhattam nála. Láttuk, hogy a kerítések deszkái közt járnak át itt-ott egymáshoz az emberek. Így lépegettem át én is. De oly hosszú út volt, pedig csak pár ház ide. Minden bokornál megrezzentem. S félholtan értem a szobámba. Egy teát főztem mindjárt. Most, hogy azt megittam, egy kis élet költözött belém. Én úgy félek, házinéni...

— Én is félek, Olgikám, de bízom is, majd csak elmúlik minden rossz...

Így beszélgettek egy kis ideig, aztán ment mindkettő a maga dolgára. De Taticsné egyre nyugtalanabb. Mind összejöttek a házbanlakók és közelebb settenkedik a távoli veszedelem, a menekülők meg itt vannak a közelben.

Férjének csak annyit mondott:

— Olga is hazajött...

— Hogyan? — kérdezte Tatics nyugtalanul.

— A kerítések résein át, — válaszolt Taticsné, de érezte, hogy férje rejtett kérdésére nem felelt: Hogyan lesz, mi következik ezután? Olga „anyaországi”...

Azóta időnként egymás arcát is szótlánul kémlítették. Aztán Kovácsék közönyös, fáradt arcára vetik lopva mindketten a tekintetüket. Azok talán nem is tudnak semmit. Vagy csak nem mutatják? Szobájuk ablaka éppen a hátsó udvar felé néz. Lehet, hogy látták az idegeneket...

És a tanítónő? Az ott ment el a mosókonyha előtt. Benézve a törött ablakon akár láthatta is a benti árnyakat. Láthatta a nyomokat is. Félelmében vajjon látta-e? Örült is talán, hogy bántatlanul hazaért s nem fordított figyelmet semmire...

Bátki Olga messziről csöppent ide. Igaz, nagyon örült, hová otthonra lelt az idegen városban, ahol először jutott álláshoz. Három évig várt a segédtanítói kinevezésre, három évig nézett otthon hiába a diplomájára. Itt a nyomdászéknál nemcsak szobát talált, hanem jószívű embereket is. A kifizetésű tanítónő bizony kínlódott pár hónapig, egy másik bútorozott szobában, míg Taticsék bútorozott szobájára nem talált. Taticsékban szülei helyett szinte szülőkre lelt a fiatal tanítónő. Taticsné tejet szerzett neki, amikor az alig volt kapható a városban, saját tűzhelyén mindjárt föl is forralta. Ha már ruhácskáját akarta mosni Olga, vizet melegíthetett a háziasszonynál, s ha éppen főzni akart valamit, Taticsné azt is megengedte neki. Így csöndes barátkozás támadt köztük. Kipirultan igyekezett Olga sokszor haza az iskolából. Sietett, hogy házidolgai után nézzen. Otthon a mosolygó háziasszony sokszor már az ő dolgait is előkészítette.

— Hogy maga milyen jó, házinéni! — mondta ilyenkor Olga.

— Én is egyedül vergődtem, amíg csak férjhez nem mentem. Megérttem magát, ennyi az egész, — mondta egyszerűen Taticsné.

A középkorú háziasszony a vézna, fiatalka tanítónőt kissé a hűgának, vagy a lányának tekintette és anyáskodott vele. Bátki Olga alacsonv fizetése kevés lett volna a létfontartásához, de Taticsné ismerve a helyi forrásokat, sok mindent olcsóbban teremtett elő. Gyümölcsöt, húst szerzett be számára olcsón, amikor magának is vett, mert könnyebben megtalálta a helyi beszerzési lehetőségeket. Így nem kellett félnapokat sorban állni a tanítónőnek az üzletek előtt, míg sokan az anyaországiak átkozódtak, szidták a háborús piacot. Ezernyi apró jótétemény után talán mégsem akar rosszat lakásadóinak ez a kis idegen nő?...

Egyre csak ezek a gondolatok környékezték a kora téli estben Taticsékat. Egyszer csak halk kopogás után, belépett a tanítónő is. Fitosorrú, barnaszemű és szőkehajú, csinos lány. Közé-termetű, de vékonyka teremtés. Közvetlen melegséggel, de illedelmesen köszönt a jelenlévőknek.

— Nem kártyáznak? — kérdezte leülve. — Pedig gondoltam, hogy megmelegszem egy kicsit és csatlakozom a partihoz.

Máskor, unalmas estéken gyakran kártyáztak itt Taticséknál. De már napok óta nem vették elő a kártyát. Most, hogy Bátki Olga emlegette, a kislányka előhozta a kártyacsomagot. Senki sem nyúlt hozzá. Csak ültek a langyos, halk szobában. Ár-

nyaik szürkén nyúltak el a falon. Napokkal előbb vett újságokat, régen kiolvasott könyveket lapoztak néha. De aztán azokat is letették.

A tanítónőre is átragadt a nyugtalanság. Észrevett valamit. Pontosán nem tudta volna megmondani magának, hogy mi nyugtalanítja, nem is mert róla meggyőződni. Nem akart utána nézni. Mintha valamiféle árnyakat látott volna az udvarba jönni, mielőtt ő is hazajött. Aztán mintha valaki ott állt volna a mosókonyhában. Vagy talán nem is egy személy... De lehet, hogy téved. Végiggondolni sem meri. Ezeket a jó embereket, a háziakat gyanúsítani? Biztosan tévedés az egész. De nem, nem. Ahogy bejött Taticsék szobájába, a jelenlévők arcán a fáradt közönység árca mögött is valami feszültséget, vibrálást látott. Olga ugyan nem volt lélektan-tudós, de három évig foglalkoztak lélektanral a liceumon. Ott is, ha rossz fát tettek a tűzre a tanulók, közönyt tetteve ilyen idegesen vibráló arcizmokkal hajoltak könyveik fölé.

Hátha a házbeliek leplezett idegfeszültsége csupán a napok óta tartó különös események következménye? — gondolta Olga.

Szokatlan gondolatok foglalkoztatják valamennyiüket. De beszélni egymással nem mernek arról, ami leginkább foglalkoztatja őket. Mindegyik elfojtja magában nehéz gondolatát. A tanítónőben is szokatlan vívódás hullámzik. De nem tárhatja föl sejtelmét. Hogy is sérthetné meg a jó háziakat. Elhessegeti rosszérzetét.

Mindnyájan egyformán érezték, hogy valami van a levegőben. Egyikük sem akar menni lefeküdni. Beszélni próbálnak. A nyárról szólnak Kovácsék, amely olyan hamar elmúlt. S ez a nehéz tél. S milyen hosszú! (Arról senki sem szól, hogy az utóbbi napok miatt hosszú! S a kevés szén és fa miatt, amiért sorba kellett állni. Most már sorba is állnának. Jobb lenne. Ott is gyorsabban múlna az idő.)

— Hogy játszanának az osztályom gyerekei most kint a hóban, s nem mehetnek ki, — mondta a tanítónő sóhajtván.

Akárhol kezdődik is, mindig a jelen legnagyobb kérdéséhez közelednek. Rebbenő gondolataikat aztán megint elhessegetik és újra közömbös beszéd tárgyat igyekeznek találni. De csak kerülgetik a lényegét.

Olga veszi most ölébe Taticsék kislányát.

— Őszre iskolába jársz majd, — simogatja a kis Irénke szőszke hajfürtjeit.

— De hát te már majdnem minden betűt ismersz! Egész kis tudós vagy! Mit is tanulsz te ott?

— A babámnak ruhákat varrni, meg számolni tanulókat. Most csak tízig tudok számolni, Olga néni!

Néha megigazítja a tüzet Taticsné a kályhában. Akkor elhal minden szó és mindnyájan a pirosuló parazsak szépségét nézik. Szépek, mint az igazi élet, amelyben nincsen félelem, s amely olyan távol van, hogy nincs hozzá emberi mérték.

Órák múltak így. Szürkévé vált arccal egyre fáradtabban és ritkábban szóltak. De nem tudnak szobájukba vonulni.

Egyszer csak durva zajok zavarták meg az éjszaka halk sustorgását odakünn. Zajok az utca felől és talán a kert felől. Taticsék megdermedtek. Megint az igazoltatók?

Zörgés az ajtón. Taticsné pillanatnyi habozás után erőt vesz magán és kitámaszolja az előszobába. Ajtót, kaput nyit. Egy csendőr és két katona tolakszik be a nyitott ajtón. Durván az asszony elé állnak. Zömög szeplősarcú, vállas osendőr, vörhenyes bajusszal, vörös begyulladt szemhéjakkal. Két katona áll mellette, jóképű, nyulánk ifjak. Láthatóan szeszese álalpotban van mindegyik. A csendőr rekedt hangon mondja:

— Elő mindenkit a házban és elő az igazolványokat! Van-e idegen maguknál? Hogy hívják magukat? Mi az ura foglalkozása?

— Az uram Tatics Cvetkó, nyomdász. Én...

— Ki lakik még a házban? — kérdi dörmögő-rekedten a csendőr és puskáját válláról leemelve beljebb jön. — Maguk szerbek?

— Az uram szerb, én magyar vagyok. Van egy kislányunk... — közben a zsebében levő igazolványokat elővette Taticsné.

— Nem talált rendes magyar embert! Szerbnek a felesége! — Kiáltozott s belenézett az átnyujtott igazolványokba. — Nyomdász — hm, biztos „cuculista” is — mondta gúnyosan a szeplős csendőr.

— A szerbek is emberek! — mondta öntudatlan bátorsággal Taticsné. — Az uram jó ember. És nem minden nyomdász...

— Mit mond, hogy csak a szerbek emberek? — csattant föl durván a csendőraltisztsz és az igazolványt odadobva ráfogta az asszonyra a puskát. Erre a két katonára is előrébb lépett s ők is levették a vállukról a fegyvert. Hogy ittasan valóban félreértette-e a csendő Taticsné szavait, vagy csak mindenáron belé akart kötni, ezt az asszony nem tudta. Csak a szíve rendült meg és alig tudott beszélni a fölindulástól.

— Én nem azt mondtam — dadogta rémülten —, hanem hogy...

Taticsék kislánya sikoltva szaladt oda az anyjához.

— Majd megtanítalak én benneteket! — ordította dühösen a csendőr, de leeresztette a puskáját, amikor megpillantotta a bentieket, akik a szóváltásra előjöttek és mind jól öltözött intellektueleknek látszottak.

Tatics halálsápadtan állt meg az ajtóban és a félfának támaszkodott. A csendőr és a katonák félretolták az ajtóból, miközben Taticsnéra néztek.

— Ez a férje? — kérdezte a csendőr Taticsnéhoz fordulva, majd megint hangosabb lett. — Ki van itt még? — hangzott a többiek felé a nyers kérdés.

— Itt a házban lakunk, mondta Kovács, — tanár vagyok, — s átadta ő is az igazolványát.

Taticsék gyanakodva néztek egymásra és a házbeliekre. Tudnak-e valamit és elárulják-e egymást? Ugyan mi lesz?...

Nagyon feszült pillanatok következtek. A kis tanítónőnek is alig pihegett a lélekzete. Pedig már egyszer átesett az igazoltatáson. Ott a barátnőjénél. Valóban keresnek valakit? Nyugtalan vidék ez. Az ő kis városukban sosem hallott ilyen zűrzavarról. Szegény jó háziak, csak bajuk ne történjék. Odanyújtotta ő is az igazolványát.

A csendőr megnyugodott némileg az „anyaországi” irat láttán. S az eddig együtt üldögélt emberek mindjárt kevésbé voltak előtte gyanúsak.

— Kártyáztak? — kérdezte, mikor az asztalra nézett.

— Kártyáztunk. Olyan unalmas egyedül, hát összejöttünk... — mondta a kis tanítónő kedves, lányos hangon.

Pillanatokig csönd. A csendőr gondolkozott. Kint kutyaugatás hallatszott. A nyitott ajtón át távolabbról lövések zaja hatolt be élesen.

— Van még valaki a házban? — kérdezte a csendőr megint Taticsné felől.

— Senki... — mondta az halálsápadtan. — Itt áll minden lakó...

— Láttál valakit hátul az udvarban? Körülnéztél jól? — kérdezte a csendőr az egyik katonától, akinek erősen havas volt a köpönyege és szakadt is, aki biztos a kerítéseken jött keresztül és a deszkákon.

— Senkit, őrmester úr! — válaszolta a kaptos legény.

Amilyen brutálisan és gyorsan jöttek, úgy is távoztak. Nem kutattak tovább. Pedig az első igazoltatók még a padlásra is fölmentek. Akkor nem volt itthon a kis „anyaországi” tanítónő... Most csak jóestét mondtak és tovacsörtettek.

Percekig dermedten álltak Taticsék, Kovácsék és Bárti Olga is. Kovács szedte össze először magát. Becsukta az ajtót. Taticsné hangos sírásra fakadt. Kislánya is újra sírni kezdett. Olga egyszerre ment oda Kovácsnéval a háziasszonyhoz és elvették tőle a gyermeket.

— Ne sírjon, házinéni! — szólt Olga vigasztatólag és egy pillanatra megfogta a vállát. Kovács a felesége karját fogta meg és lehúzta maga mellé a székre. Megkönnyebbült lélekkel Taticséhoz fordult:

— Legalább gyorsan elmentek...

Egy kicsit mindnyájan föllelegeztek. Letelepettek az asztal köré. Egy ideig megint szó nélkül ültek ott. Míg teljesen elcsendesedtek a beszűrődő zajok a környéken.

Akkor Tatics nagy erőfeszítéssel fölszakította magát a székről, s kiment a szobából. Percekig nem tért vissza. Taticsné nyugtalanul nézett utána. Nyugtalanúsága átragadt a jelenlévőkre. Sápadtan pillantottak egymásra s lesütötték a tekintetüket. Majd hirtelen Taticsné is fölugrott és férje után kisietett.

Kint a ház előtt, suttogva azzal fogadta férje, hogy az idegenek elmentek.

— Elmentek? ... — kérdezte hebegve, kicsit hitetlenkedve az asszony.
— Régen elmehettek. Elmenekültek már ... Még a nyomukat is eltüntette a hó. Az utat egészen betemette a hófúvás.

— Gyerünk be, — mondta az asszony fölocsúdva a félelemtől.

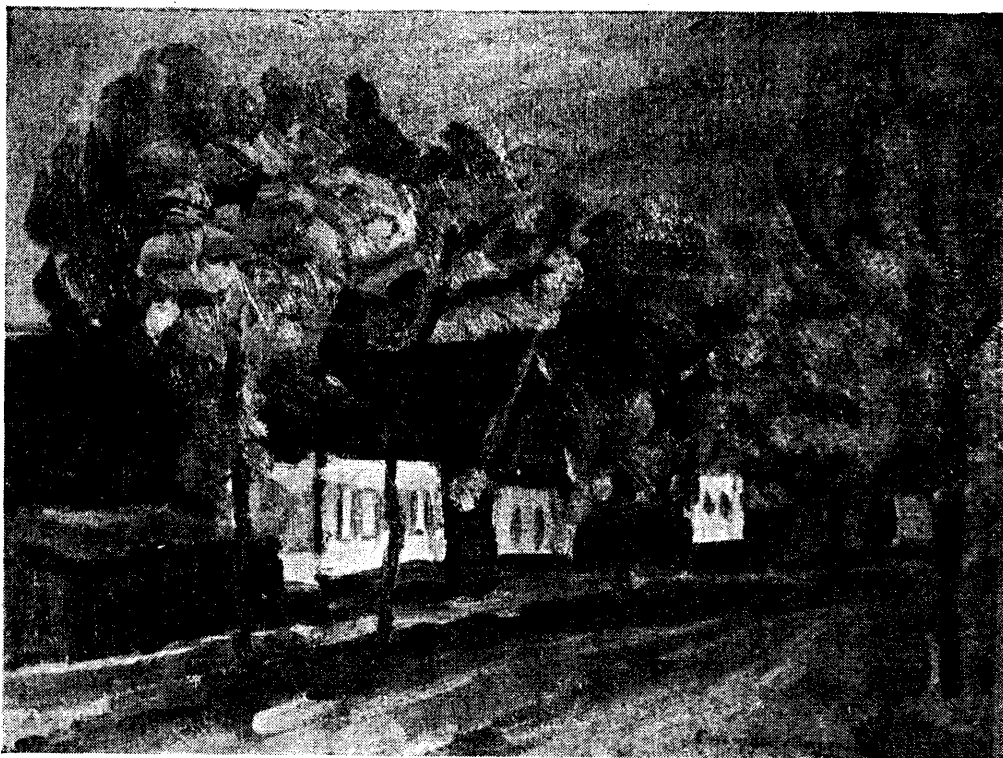
— Gyerünk, — felelte Tatics és a hangja különös melegen rezgett.

Visszamentek a szobába és még mindig sápadtan, de nyugodtabban leültek az asztalhoz. A bentülők Taticsekre néztek. Tekintetükön megint olyan bizonytalanság érződött mintha valami sejtelmük volna Taticsek titkáról. De erről senki egy szót sem szólt.

Tatics közömbösre váltott hangon kérdezte:

— Kártyázunk? ...

Mindenki igent intett, de senki sem nyúlt a kártyához ...

TRUMICS SZTOJÁN:

Zentai utca (olaj)